

Istraživanje stajališta o čitanju i njihov utjecaj na nakladništvo (ocjena zainteresiranosti za književne vrste)

Nives Tomašević, nives.tomasevic1@zg.t-com.hr

Sveučilište u Zadru, Odjel za knjižničarstvo

Libellarium, 1, 2 (2008): 221 – 241.

UDK: 028.02:028.4:655(047.31)(497.5)

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 28. listopada 2008.

Sažetak

Istraživanje predstavljeno u ovom radu proizašlo je iz dviju pretpostavki. Prema prvoj (Kraaykamp 1993), razlike u čitateljskim navikama rezultat su različitih kulturnih ponašanja, a prema drugoj (Bourdieu 1984), kulturno je sudjelovanje uvjetovano pripadnošću socijalnoj klasi koja je određena osnovnim demografskim profilom ispitanika (izobrazba, prihodi, zanimanje). Iz navedenih razloga uzorak je ispitanika temeljen na trima središnjim mjestima prikupljanja podataka - u knjižnicama i knjižarama, na Filozofskom fakultetu u Zagrebu te na Ekonomskom fakultetu u Osijeku.

Metodologija istraživanja primijenjena u ovom radu oslanja se na dosadašnje teorijske spoznaje o „faktorima koji determiniraju sklonost čitanju” (Stokmans 1999), kao i na planiranje, provođenje i prikupljanje podataka te njihovo analiziranje metodama multivarijatne statistike. S ciljem statističkog kvantificiranja kreiran je upitnik kojim su se mjerila stajališta čitateljske populacije (n=400). Podaci su prikupljeni 2007. godine metodom „licem u lice” na izabranim centralnim lokacijama (knjižnice i knjižare u Zagrebu, Filozofski fakultet u Zagrebu, Ekonomski fakultet u Osijeku).

U ovom je radu prezentirana istraživačka studija te statistička analiza podataka u kojima su ispitanici ocjenjivali zainteresiranost za izabrane književne vrste. Rezultati istraživanja protumačeni su s posebnim osvrtom na njihovu važnost u nakladništvu, društvenoj djelatnosti koja se bavi produkcijom, promidžbom i prodajom knjige, te na taj način izravno ovisi o stajalištima čitatelja.

KLJUČNE RIJEČI: stajališta o čitanju, potencijalni čitatelji, multidimenzionalne funkcije čitanja, nakladništvo.

Uvod

Istraživanje predstavljeno u ovom radu temeljilo se na dvjema postavkama. Prema prvoj (Kraaykamp 1993), razlike u čitateljskim navikama rezultat su različitih kulturnih ponašanja, a prema drugoj (Bourdieu 1984), kulturno je sudjelovanje uvjetovano pripadnošću socijalnoj klasi koja je određena osnovnim demografskim profilom ispitanika (izobrazba, prihodi, zanimanje). Iz navedenih razloga uzorak je ispitanika temeljen na trima središnjim mjestima prikupljanja podataka – u knjižnicama i knjižarama, na Filozofskom fakultetu u Zagrebu te na Ekonomskom fakultetu u Osijeku.

Način na koji je istraživanje organizirano i provedeno uvelike se oslanjao na dostignuća Mie Stokmans (1999). Slijedeći njezine znanstvene spoznaje u istraživanju stajališta prema čitanju, kreiran je mjerni instrument po kojemu su se mjerile multidimenzionalne funkcije čitanja kroz četiri dimenzije:

- a) individualni razvoj
- b) korisnost
- c) uživanje
- d) bijeg od dnevnih briga i rutine.

Na temelju gornjih navoda istraživanje je usmjeravano slijedeći pretpostavku da je stajalište prema čitanju multidimenzionalna konstrukcija koja se sastoji od najmanje dvaju (ili četiriju) zasebnih čimbenika. Prikupljeni su podaci analizirani u duhu te pretpostavke, a sukladno specifičnostima prisutnim u Republici Hrvatskoj.

Konceptualiziranje stajališta prema čitanju

Stajališta prema čitanju nastojat će se konceptualizirati u skladu s „teorijom razložne akcije” (Fishbein i Ajzen 1975; Ajzen i Fishbein 1977) odnosno relacijom stajališta prema čitanju i čitateljskih karakteristika.

Govoreći o stajalištu, za njegovu se okosnicu uzima pretpostavka relativne trajnosti i stabilnosti. Drugim riječima, pretpostavlja se kako se stajalište neće znatno mijenjati zbog promijenjenih okolnosti (Allport 1935). Nadalje se pretpostavlja kako se na stajalište prema čitanju može primijeniti i ono što se u Bourdieuovoj teoriji o kulturnom kapitalu naziva „naučenom dispozicijom”, također trajnom i stabilnom kategorijom.

Konceptualiziranje stajališta prema čitanju brojni su autori (Fishbein i Ajzen 1975; Lewis i Teale 1980; Greaney i Neuman 1990; Stokmans 1999) nastojali ograničiti na afektivnu i kognitivnu komponentu, prije svega stoga što upravo afektivna i kognitivna komponenta izravno utječu na stvaranje tog stajališta, a stajalište prema čitanju nadalje utječe na ponašanje pri čitanju. Očekivanje da stajalište prema čitanju utječe

na ponašanje pri čitanju korespondira tvrdnji da „naučene dispozicije” utječu na participiranje u kulturi (Bourdieu 1984).

Primjenjujući elaborirani koncept stajališta prema čitanju, uvedene su i nužne modifikacije uobičajene konceptualizacije kognitivne i afektivne komponente. Naime čitanje se (prije svega beletristike) može instrumentalizirati u dosizanju dvaju ciljeva:

- a) s ciljem učenja, zbog svojih primarno kognitivno-utilitarnih posljedica¹
- b) s ciljem zabave, odnosno primarno afektivno-hedonističke aktivnosti.

Radi postizanja navedenih ciljeva kognitivna i afektivna komponenta stajališta prema čitanju mogle/morale su se koncipirati kao vjerovanja koja ljudi imaju o posljedicama čitanja. Spoznajna komponenta ograničuje se na vjerovanja koja se odnose na korisne posljedice čitanja beletristike. Takva vjerovanja sadržana su u formulaciji pitanja provedenih u upitniku koja glase: ‘čitanje beletristike dobro je za opći razvoj’, ‘čitanjem beletristike čovjek nauči mnogo više o sebi’ i ‘čitanje beletristike pomaže stvaranju mišljenja o mnogim stvarima’. Afektivna komponenta odražava vjerovanja o hedonističkim posljedicama čitanja beletristike. Pitanja iz upitnika kreirana za mjerenje afektivne komponente stajališta prema čitanju jesu: ‘čitanje beletristike je zabavno’ i ‘čitanje beletristike čini čovjeka sretnim’.

Za razliku od drugih proizvoda kulturne ekonomije, posljedice koje se očekuju od uporabe knjige kao proizvoda (tj. čitanja) usko su povezane s funkcijama koje proizvod obavlja (Guttman 1982). U dvjema studijama o mjerenju dječjega stajališta prema čitanju to se stajalište eksplicitno tretiralo kao multidimenzionalni koncept povezan s funkcijama čitanja (Lewis i Teale 1980; Greaney i Neuman 1990; Stokmans 1999). Na temelju navedenih studija izdvojene su četiri osnovne funkcije čitanja kako za adolescente, tako i za odrasle čitateljske skupine:

1. Individualni razvoj: funkcija čitanja koja se odnosi na vrijednost čitanja kao uvida u samoga sebe, u druge i/ili život općenito. Ona u sebi sadrži i moralnu kategoriju.
2. (Obrazovna) korisnost: funkcija čitanja koja se odnosi na vrijednosti čitanja pri dostizanju obrazovnog ili strukovnog uspjeha pojedinca.
3. Uživanje: funkcija čitanja koja se odnosi na zadovoljstvo koje proizlazi iz čitanja. Čitanjem se može otići u neki drugi svijet i iskusiti pustolovine.

---

1 Razlika između utilitarnog i hedonističkog aspekta uporabe proizvoda temelji se na literaturi o poznavanju i ponašanju konzumenata (Westbrook 1987; Oliver 1992; Mano i Oliver 1993). U slučaju utilitarne uloge riječ je o rezultatima uporabe; konzumiranjem proizvoda izvode se funkcionalne beneficije koje uklanjaju ili zaobilaze pojedini problem (Holbrook i Hirschman 1982; MacLinnis i Jaworsky 1989; Stokmans 1998). Hedonistička uloga proizvoda odnosi se na zabavu koju on nudi i osjećaje koji se javljaju tijekom njegove uporabe (Klinger 1971; Zillmann i Bryant 1996).

4. Bijeg (spominju ga samo Greaney i Neuman 1990): funkcija čitanja u kojoj se čitanjem koristi kao sredstvom skretanja pozornosti, odnosno kao sredstvom opuštanja i zaboravljanja osobnih briga.

Sve četiri funkcije čitanja jasni su indikatori za kreiranje stajališta prema čitanju. Konceptualizirajući stajalište prema čitanju prve se dvije funkcije (funkcija razvoja i funkcija korisnosti) odnose na korisnu ulogu čitanja te ih je moguće kategorizirati kao dio spoznajne (kognitivne) komponente prisutne pri izgradnji stajališta prema čitanju. Funkcije uživanja i bijega povezuju se s hedonističkom ulogom čitanja i mogu se kategorizirati kao aspekti afektivne komponente stajališta prema čitanju.

Navedeno otvara metodološki prijedor koji će se u nastavku pokušati elaborirati. Naime ako se četiri funkcije čitanja mogu grupirati u dvije prirodne skupine (kognitivnu i hedonističku), jesu li tada stajališta prema čitanju dvodimenzionalne ili četverodimenzionalne konstrukcije?

Ponašanje pri čitanju

Ponašanje pri čitanju razložiti će se na temelju teorije „razložne akcije” (Fishbein i Ajzen 1975; Ajzen i Fishbein 1980; Liska 1985) te primijeniti isključivo na stajališta prema čitanju koja su izvedena iz kategorije čitanja kao slobodne (proizvoljne, a ne nužne) aktivnosti.

Ako se čitanje promatra u kontekstu dobrovoljna, samoinicirana ponašanja čije izvršenje ne sprečavaju nikakvi faktori (Fishbein i Stasson 1990; Ajzen 1991; Bagozzi 1992), na ponašanje pri čitanju mogu utjecati sljedeći faktori:

- a) nesposobnost čitanja
- b) nedostupnost knjiga i
- c) nedostatak slobodnog vremena.

Premda je Republika Hrvatska tranzicijska zemlja, jedini faktor koji ozbiljno može utjecati na ponašanje pri čitanju kod ispitanika uključenih u ovo istraživanje jest percepcija „slobodnog vremena”. Slobodno ili neobvezno vrijeme definira se kao vrijeme koje preostaje nakon rada i zadovoljavanja osnovnih zahtjeva vezanih uz egzistenciju (Murphy 1975). Drugim riječima, slobodno je vrijeme ono koje preostaje nakon vremena odvojenog za egzistenciju (rad na radnome mjestu ili obvezni zadaci vezani za skrb o domaćinstvu ili obitelji) i vremena za zadovoljavanje osnovnih (bioloških) potreba. Za očekivati je da će više slobodnog vremena pozitivno utjecati na čitanje, što podupiru Kraaykampova istraživanja (1993) koja pokazuju kako će netko provoditi manje vremena čitajući ako ima manje slobodnoga vremena. Ako je slobodno vrijeme unaprijed određeno, pretpostavlja se da je čitanje (posebno beletristike)

dobrovoljno ponašanje. U skladu s tim utjecaj stajališta prema čitanju na ponašanje pri čitanju može se promatrati u kontekstu teorije „razložne akcije”.

Prema teoriji „razložne akcije”, uzročno-posljedična veza ponašanja temelji se na nečijoj namjeri da se angažira u tome ponašanju. Navedena namjera ovisi o dvjema pretpostavkama: o nečijem stajalištu prema takvom ponašanju te o subjektivnoj normi.

Stajalište prema ponašanju konceptualizira se u vjerovanjima koja se odnose na shvaćanje instrumentalizacije djelovanja prema cilju (Fishbein i Ajzen 1975; Ajzen i Fishbein 1977). Takva konceptualizacija korespondira s konceptualizacijom stajališta prema čitanju prikazanom u ovome djelu. Dakle stajalište prema čitanju odražava (utilitarne i hedonističke) beneficije koje se očekuju od čitanja (beletristike) i kao takvo utječe da namjere ponašanja pri čitanju (beletristike) budu pozitivne (Stokmans 1999). Subjektivne norme odnose se na percepciju onoga za što ispitanik vjeruje da okruženje misli o tome što bi pojedinac trebao učiniti. U ovoj se studiji subjektivne norme nisu analizirale niti su se u komentiranju rezultata predmnijevale. Neuključivanje subjektivnih normi vjerojatno neće obezvrijediti prikazani odnos između stava prema čitanju i ponašanja pri čitanju, prije svega jer se po teoriji „razložne akcije” učinak subjektivnih normi i stajalište formiraju neovisno jedno o drugome.

Može se očekivati da će na ponašanje pri čitanju, uz percepciju slobodnoga vremena, utjecati i demografske varijable, prije svega izobrazba odnosno viša razina obrazovanja, koja bi trebala podrazumijevati i veću učestalost čitanja.

Istraživački plan

Metodologija istraživanja zasnovana je na istraživačkome planu koji je podrazumijevao aktivnosti temeljene na konceptualnom određenju stajališta prema čitanju. Usmjerena je na kreiranje plana uzorka, konstruiranje upitnika i apliciranoga mjernoga instrumenta, proces prikupljanja podataka te primjenu statističke metodologije u cilju analize prikupljenih podataka i komentiranja dobivenih rezultata.

Metode primijenjene u istraživačkom dijelu studije jesu:

- intervju
- prikupljanje podataka licem u lice
- deskriptivna statistička analiza
- multivarijatna statistička analiza – faktorska i klaster–analiza.

Metoda intervjua primijenjena je u prvome koraku istraživačkoga plana kojim su se, u sklopu poznavanja teorijskoga korpusa, kreirala preliminarna pitanja budućega upitnika. U osobnim razgovorima (intervjuima) s ekspertima (voditeljima knjižnica i

čitaonica) pitanja su dobila svoj konačni oblik te je nakon provedbe toga predtesta upitnika konstruiran upitnik na temelju kojega su se prikupljala stajališta o čitanju. Nakon postupaka formalnog i logičnog testiranja valjanosti prikupljenih podataka kreirana je baza podataka u kojoj se nalazi 400 stajališta izabranih respondenata.

Podaci su analizirani metodama deskriptivne i multivarijatne statističke analize. U okviru deskriptivne statističke analize kreirane su tablice križanja za koje je računana hi-kvadrat-test te razina njegove značajnosti. Kao neovisne varijable izabrane su varijable o centralnoj lokaciji, spol, starost, djelatni status, raspoloživi mjesečni iznos u kunama te izvedena varijabla - % utrošenog slobodnog vremena za čitanje.

Multivarijatnim statističkim metodama, faktorskom i klaster-analizom nastojale su se utvrditi latentne veze među varijablama odnosno prirodne skupine u koje se ispitanici razvrstavaju sukladno svojim stajalištima o čitanju.

Metodološke odlike istraživačke studije

Vrsnoću istraživanja moguće je evaluirati po dvama osnovnim kriterijima (Horvat 1995): po valjanosti i primjerenosti uzorka te po svojstvima primijenjenog instrumenta mjerenja. U navedena svojstva nisu ubrojani analitički postupci koji će se primjenjivati na prikupljenim podacima jer je procijenjeno kako je njih moguće longitudinalno poboljšavati ukoliko su prva dva kriterija valjanosti korektno zadovoljena.

Uzorak

Kako bi se osiguralo dostatno pojašnjenje pitanja u upitniku, kao metoda prikupljanja podataka primijenjena je metoda „licem u lice”. Držeći se teorijskog okvira, izabrana su tri centralna mjesta prikupljanja podataka: knjižare i knjižnice u Zagrebu, Filozofski fakultet u Zagrebu i Ekonomski fakultet u Osijeku. Podaci su prikupljeni u proljeće 2007.

Centralno mjesto knjižare i knjižnice izabrano je na temelju teorijskih spoznaja (Stokmans 1999) i pretpostavke kako navedena mjesta posjećuju oni koji su zainteresirani za knjigu, a time, u većoj ili manjoj mjeri, čine predstavnike populacije koja njeguje sklonost čitanju.

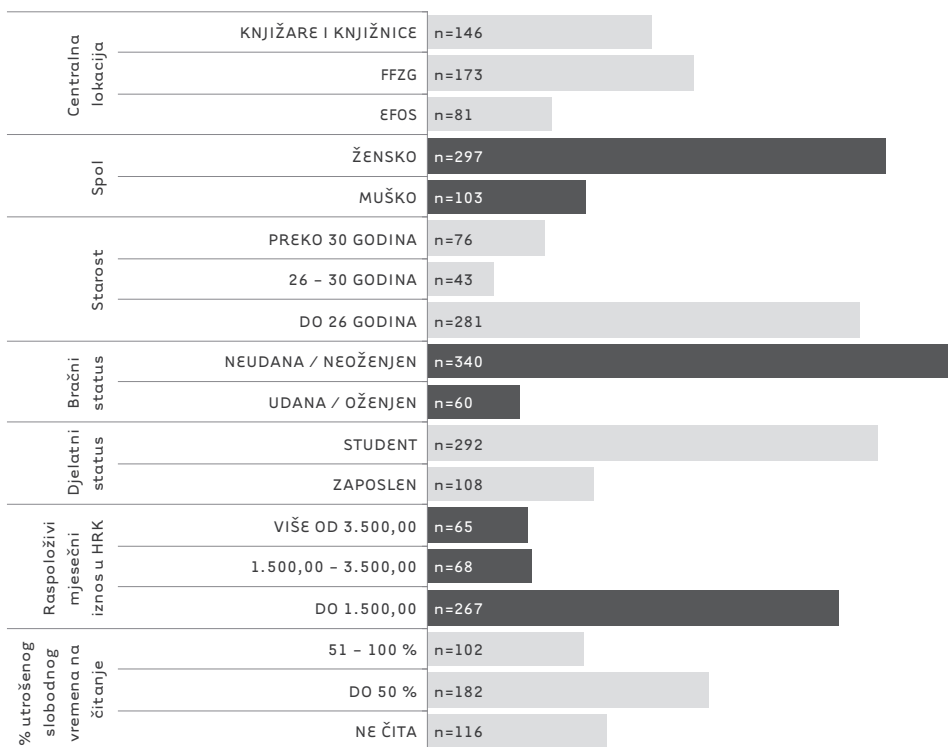
Druga dva centralna mjesta prikupljanja podataka (Filozofski fakultet u Zagrebu i Ekonomski fakultet u Osijeku) izabrana su prije svega zbog dobne odrednice populacije, ali i zbog svojih različitih zahtjeva prema stručnoj literaturi odnosno prema budućoj profiliranosti za čitanje.

Za studente Filozofskoga fakulteta u Zagrebu očekuje se da budu u većoj mjeri okrenuti knjizi nego studenti Ekonomskoga fakulteta u Osijeku. Obje centralne skupine homogene su prema starosti te će u dogleđnom vremenu činiti vitalan intelektualni segment zajednice. Analizom njihovih stajališta o čitanju nastojale su se istražiti

statistički važne razlike skupina, kao i razlozi zbog kojih one postoje te perspektive izdavaštva koje iz toga proizlaze.

Na centralnome mjestu knjižare i knjižnice kreirani su upitnici dostavljeni voditeljima knjižnica, čitaonica i knjižara, te su provedene obuke budućih ispitivača - djelatnika izabranih knjižnica, čitaonica i knjižara. Budući da navedena mjesta posjećuju „oni koji čitaju”, uzorak centralnoga mjesta prikupljanja knjižare i knjižnice čine slučajni posjetitelji za koje se pretpostavlja da su potencijalni konzumenti knjige kao kulturnoga proizvoda. U samome procesu prikupljanja podataka ispitivači su buduće ispitanike uputili u nakanu i svrhu istraživanja, kao i u važnost svakoga od postavljenih pitanja. Na centralnome mjestu prikupljanja podataka knjižare i knjižnice prikupljeno je 146 valjanih upitnika, na centralnome mjestu prikupljanja podataka Filozofski fakultet u Zagrebu - FFZG - prikupljena su 173 valjana upitnika, a na centralnome mjestu prikupljanja podataka Ekonomski fakultet u Osijeku - EFOS - prikupljen je 81 valjani upitnik.

Grafikon 1 prikazuje veličinu uzorka po njegovim osnovnim karakteristikama, tj. po broju ispitanika na pojedinoj lokaciji, broj ispitanika po spolu, starosti, bračnom statusu, djelatnom statusu i raspoloživom mjesečnom iznosu HRK-a.

Grafikon 1. Struktura uzorka prema njegovim osnovnim karakteristikama

Analizirajući stajališta prema slobodnom vremenu, uočilo se da 44,5 % ispitanika s Filozofskoga fakulteta u Zagrebu izjavljuje kako u slobodno vrijeme „ne čita” te da je iznimno nizak udio onih koji u slobodno vrijeme „čitaju” (19,7 %).

Kako je riječ o populaciji koja će u perspektivi odgajati „buduće čitatelje”, navedeni udjeli ostavljaju prostora za sugeriranje nekih budućih studija kojima bi se provjerila učinkovitost dosadašnjih obrazovnih postupaka, motiva studiranja i realnih osnova za buduća zanimanja.

Kategorija „pravih čitatelja” prepoznala se u skupini respondenata s centralne lokacije prikupljanja podataka - knjižare i knjižnice - koja je izjavila kako više od 50 % slobodnoga vremena izdvoji na čitanje (36,3 %).

Upitnik

Pilot-istraživanje provedeno je u Zagrebačkoj školi za menadžment, a rezultati istraživanja uporabljeni su za kreiranje konačnog oblika upitnika. Pitanja u upitniku mogu se razvrstati u kategorije kojima su se mjerile sljedeće referente odlike čitatelja:

- aktivnosti slobodnoga vremena
- učestalost čitanja
- zainteresiranost čitatelja za pojedine književne vrste i žanrove
- zainteresiranost respondenata za pojedina područja izdavaštva
- ocjena razloga koji bi pridonijeli učestalijem čitanju
- stajališta o faktorima koji utječu na čitanje te
- osnovne demografske odlike potencijalnih čitatelja, odnosno ispitanika obuhvaćenih ispitivanjem.

Na većinu pitanja u upitniku odgovaralo se „zatvorenim” odgovorima s ponuđenim modalitetima petostupnjevane Likertove ljestvice (modaliteti su stupnjevani od „uopće se ne slažem” do „u potpunosti se slažem”). Osim „zatvorenih” pitanja u upitnik su uvrštena i neka otvorena pitanja (poput pitanja: 'Koliko knjiga pročitate godišnje?', 'Koliko slobodnog vremena izdvajate za čitanje?'), kao i demografska pitanja nužna za identificiranje osnovnih odlika najvažnijih tržišnih segmenata.

Istraživanjem je prikupljeno 400 potpunih upitnika koji su zadovoljili kriterije formalne i logičke ispravnosti ponuđenih odgovora.

Aktivnosti slobodnog vremena. Kako bi se utvrdile sklonosti ispitanika pojedinim aktivnostima u slobodnome vremenu, ispitanici su svaku od navedenih aktivnosti trebali ocijeniti po učestalosti njezina provođenja. Pritom je ocjena 5 označivala kako se navedena aktivnost provodi uvijek za slobodna vremena, a ocjena 1 - nikada.

Molimo, ocijenite Vaše bavljenje navedenim aktivnostima u slobodno vrijeme, zaokružujući razinu učestalosti koja je ponuđena uz svaku aktivnost (1 - nikada, 5 - uvijek).

• Čitanje knjiga	1 2 3 4 5
• Kućanske aktivnosti	1 2 3 4 5
• TV/video/DVD	1 2 3 4 5
• Bavim se sportom	1 2 3 4 5
• Slušanje glazbe (CD, radio)	1 2 3 4 5
• Druženje s prijateljima i izlasci	1 2 3 4 5
• Učenje stranih jezika	1 2 3 4 5
• Čitanje novina i magazina	1 2 3 4 5

Učestalost čitanja. Učestalost čitanja mjerena je kroz izvedenu varijablu - postotak slobodnoga vremena koji se odvaja na čitanje. Ta je varijabla ujedno i ona na temelju koje su čitatelji grupirani u tri skupine:

- ispitanici koji ne čitaju
(na čitanje ne izdvajaju slobodno vrijeme, n = 116)
- prosječni čitatelji
(na čitanje izdvajaju od 1 do 50 % slobodnog vremena, n = 182)
- pasionirani čitatelji
(na čitanje izdvajaju od 51% do 100% slobodnog vremena, n = 102).

Navedena klasifikacija primijenjena je prvi put i temelji se na procjeni nakon provedenih predtestova upitnika.

Zainteresiranost čitatelja za pojedine književne vrste i žanrove. Kako je pretpostavljeno da dva centralna mjesta prikupljanja podataka (knjižnice i knjižare te Filozofski fakultet u Zagrebu) okupljaju potencijalne čitatelje, procijenjeno je zanimljivim istražiti njihovu sklonost za pojedine književne žanrove te rezultate kasnije komparirati s populacijom obuhvaćenom prikupljanjem podataka na Ekonomskome fakultetu u Osijeku.

Ispitanici su zamoljeni da zainteresiranost za svaki od navedenih književnih žanrova izraze zaokruživanjem jedne od ponuđenih ocjena (1 - u potpunosti me ne zanima; 2 - ne zanima me; 3 - niti me zanima niti me ne zanima; 4 - zanima me; 5 - u potpunosti me zanima).

Molimo, ocijenite Vašu zainteresiranost za sljedeće književne žanrove:

• avanturistički	1 2 3 4 5
• pikarski (viteški)	1 2 3 4 5
• ljubavni	1 2 3 4 5

- triler 1 2 3 4 5
- kriminalistički 1 2 3 4 5
- SF 1 2 3 4 5
- povijesni 1 2 3 4 5
- humoristični 1 2 3 4 5
- horor 1 2 3 4 5

Osim književnih žanrova ispitanici su ocjenjivali i zainteresiranost za književne vrste, zaokruživanjem jedne od ponuđenih ocjena (1 – u potpunosti me ne zanima; 2 – ne zanima me; 3 – niti me zanima niti me ne zanima; 4 – zanima me; 5 – u potpunosti me zanima).

Molimo, ocijenite Vašu zainteresiranost za sljedeće književne vrste:

- poezija 1 2 3 4 5
- proza
  - kratka priča 1 2 3 4 5
  - roman 1 2 3 4 5
- drama
  - komedija 1 2 3 4 5
  - tragedija 1 2 3 4 5
- esej 1 2 3 4 5

Ocjena zainteresiranosti za pojedina područja izdavaštva. Premda je izdavaštvo djelatnost s brojnim diverzificiranim proizvodima, za potrebe ovoga istraživanja podijeljeno je u devet osnovnih skupina koje su ispitanici trebali ocijeniti sukladno svojoj zainteresiranosti. Ocjenjivanje je temeljeno na petostupnjevanoj ljestvici (1 – u potpunosti me ne zanima; 2 – ne zanima me; 3 – niti me zanima niti me ne zanima; 4 – zanima me; 5 – u potpunosti me zanima).

Molimo, ocijenite Vašu zainteresiranost za sljedeća područja izdavaštva:

- općenito (leksikoni, enciklopedije) 1 2 3 4 5
- filozofija i psihologija 1 2 3 4 5
- religija i teologija 1 2 3 4 5
- društvene znanosti
  - a) sociologija, etnologija, pedagogija 1 2 3 4 5
  - b) ekonomske znanosti, pravo i uprava, politika 1 2 3 4 5
- matematika i prirodne znanosti 1 2 3 4 5
- primijenjene znanosti
  - a) biološke i biotehnološke znanosti 1 2 3 4 5

b) inženjerstvo/tehnika, industrija	1 2 3 4 5
c) domaćinstvo	1 2 3 4 5
d) računalstvo i informatika	1 2 3 4 5
• umjetnost	1 2 3 4 5
• jezici i književnost	1 2 3 4 5
• povijesno nasljeđe	
a) geografija	1 2 3 4 5
b) arheologija i povijest	1 2 3 4 5

Ocjena razloga koji bi pridonijeli većoj učestalosti čitanja. Jedna od istraživačkih hipoteza predmnijevala je kako se izdavaštvo u tranziciji susreće s problemom nedovoljne zainteresiranosti za čitanje odnosno kako je potrebno poboljšati proces uporabe knjige kao kulturnoga kapitala. Na temelju pilot-upitnika izdvojeni su neki mogući razlozi koji bi mogli pridonijeti većoj učestalosti čitanja, a ispitanici su zamoljeni da ih ocijene. Ocjene su kreirane uporabom petostupnjavane ljestvice (1 - u potpunosti me ne zanima; 2 - ne zanima me; 3 - niti me zanima niti me ne zanima; 4 - zanima me; 5 - u potpunosti me zanima).

Više bih vremena provodio/la čitajući knjige kada:

1 ... bih se mogao/la bolje koncentrirati na ono što čitam	1 2 3 4 5
2 ... bih imao/la više slobodnoga vremena	1 2 3 4 5
3 ... bih imao/la dovoljno mirno mjesto za čitanje	1 2 3 4 5
4 ... bih lakše uspijevao/la pronaći knjige koje mi se sviđaju	1 2 3 4 5
5 ... bi mi knjige po cijeni bile dostupnije	1 2 3 4 5
6 ... bi mi knjige bile češće poklanjane	1 2 3 4 5
7 ... mi knjige ne bi dosadile već nakon prvog sata čitanja	1 2 3 4 5
8 ... bih imao/la povjerenja u preporuke književnih kritičara	1 2 3 4 5
9 ... bi nagrade za književna djela izražavale kvalitetu nagrađenih književnih djela	1 2 3 4 5

Prva tri pitanja omogućuju čitateljima ocijeniti osobni dojam „brzog življenja” i novih odlika globalizacijskih procesa koji se prenose na osobnu razinu; četvrto, peto, šesto i sedmo pitanje propituju percepciju dostupnosti knjige po cijeni ili kvaliteti, dok zadnja dva pitanja omogućuju prosudbu kvalitete i vjerodostojnosti izdavačkoga *marketinškog miksa* koji zasigurno čine kako preporuke književnih kritičara, tako i književne nagrade.

Stajališta o faktorima koji utječu na čitanje. Za okosnicu upitnika izabran je mjerni instrument s testiranim i izdvojenim faktorima koji utječu na čitanje (Stokmans 1999), te je u svrhu ovoga istraživanja provedeno njegovo testiranje razumljivosti postavljenih pitanja, a zatim i prilagodba i pojašnjavanje nerazumljivih pitanja.

Temeljom prethodnih spoznaja o konstruktivnom stajalištu prema čitanju mjerni instrument sadrži 24 pitanja (*itema*) koja bi po teorijskim spoznajama trebala mjeriti sljedeće multidimenzionalne odlike čitanja:

- a) individualni razvoj (dev^2)
- b) korisnost (ut^3)
- c) uživanje (enj^4)
- d) bijeg od dnevnih briga i rutine (esc^5).

Svaka od dimenzija sadrži 6 pitanja (engl. *item*), a redoslijed pitanja u upitniku kreiran je po slučajnom rasporedu. Četiri su pitanja negativno formulirana, a sve su formulacije zadovoljile zahtjeve koje su postavile teorijske spoznaje o stajalištima prema čitanju. Ispitanici su trebali pokazati u kojoj se mjeri slažu odnosno ne slažu sa svakom navedenom izjavom, odgovarajući u sklopu Likertove skale od pet stupnjeva kojoj je pridodan i odgovor 'ne znam'. Pouzdanost i statistika slučajne varijable stajališta opisani su u metodološkoj interpretaciji rezultata faktorske analize, kao i razloga za prihvaćanje postavljene radne hipoteze po kojoj je „stajalište prema čitanju multidimenzionalna konstrukcija koja se sastoji od (dvaju do četiriju) različitih aspekata”.

Varijable u upitniku označene su kraticama po pripadnosti skupini faktora kojoj bi, po teorijskome konceptu, trebale pripadati. Tako oznaka „ dev^2 ” označuje drugu varijablu iz skupine varijabla *development* odnosno „osobni razvoj kao razlog čitanja”; „ ut^4 ”

---

2 U postupcima statističke analize varijable iz ove skupine pitanja nosile su uz svoje nazive i skraćenicu „ dev ” (od riječi „development”, razvoj) te pripadajući redni broj odnosno rednu oznaku pitanja koja čine faktor „individualnog razvoja”, tj. kojima se mjeri dimenzija „individualnog razvoja” koji se ostvaruje čitanjem.

3 U postupcima statističke analize varijable iz ove skupine pitanja nosile su uz svoje nazive i skraćenicu „ ut ” (od riječi „utility”, korisnost) te pripadajući redni broj odnosno rednu oznaku pitanja unutar skupine koja čini faktor „korisnosti”, tj. kojom se mjeri dimenzija „korisnosti” koja se ostvaruje čitanjem.

4 U postupcima statističke analize varijable iz ove skupine pitanja nosile su uz svoje nazive i skraćenicu „ enj ” (od riječi „enjoy”, uživanje) te pripadajući redni broj odnosno rednu oznaku pitanja unutar skupine koja čini faktor „uživanje”, tj. kojom se mjeri dimenzija „uživanja” u čitanju.

5 U postupcima statističke analize varijable iz ove skupine pitanja nosile su uz svoje nazive i skraćenicu „ esc ” (od riječi „escape”, bijeg) te pripadajući redni broj odnosno rednu oznaku pitanja unutar skupine koja čini faktor „bijeg”, tj. kojom se mjeri dimenzija „bijega” koja se ostvaruje čitanjem.

označuje četvrtu varijablu iz skupine varijabla *utility* odnosno korisnost čitanja; „enj1” označuje prvu varijablu iz skupine varijabla *enjoy* odnosno „uživanja u čitanju”; „esc2” označuje drugu varijablu iz skupine varijabla *escape* odnosno „bijega od dnevnih briga i rutina” koji se dostiže čitanjem.

Mjerenje multidimenzionalne funkcije čitanja kroz četiri dimenzije:

- individualni razvoj - kvaliteta života, moral, sustav vrijednosti
- korisnost - obrazovanje, informiranje
- uživanje - novi svjetovi, sudjelovanje u ”avanturi”
- bijeg - opuštanje i zaboravljanje osobnih briga.

Na sljedeća postavljena pitanja molimo Vas da odgovorite zaokruživanjem jednoga od brojeva koji označuje Vašu suglasnost s navedenom izjavom, pri čemu su im značenja sljedeća: 1. u potpunosti se ne slažem, 2. ne slažem se, 3. niti se slažem niti se ne slažem, 4. slažem se, 5. u potpunosti se slažem.

dev2	Čitam knjige kako bih proširilo/la znanje područja moga interesa	1 2 3 4 5
ut4	Čitanjem knjiga razvijam sposobnosti razumijevanja složenih tekstova	1 2 3 4 5
enj1	Sve u svemu, čitanje je knjiga dosadno	1 2 3 4 5
dev4	Čitanje knjiga pomaže mi u oblikovanju mišljenja o različitim područjima	1 2 3 4 5
enj3	Moja se mašta oskudno razvija kada ju ne stimuliram čitanjem	1 2 3 4 5
esc1	Kada mi je dosadno, čitam knjigu	1 2 3 4 5
ut5	Čitajući knjige povećavam svoj vokabular	1 2 3 4 5
enj6	Uživam u mentalnome prenošenju samoga sebe u druge svjetove o kojima čitam	1 2 3 4 5
esc5	Čitajući knjigu mogu nakratko pobjeći od dnevne rutine	1 2 3 4 5
dev3	Čitanje knjiga važno je za moduliranje individualnih sposobnosti	1 2 3 4 5
esc4	Čitanje knjiga pomaže mi istog trenutka zaboraviti na svoje brige	1 2 3 4 5
esc6	Kada nema ništa interesantno na TV-u, često čitam knjigu	1 2 3 4 5

ut2	Ako želiš uspjeti u društvu, moraš biti načitan	1 2 3 4 5
dev1	Čitanjem knjiga ništa se ne nauči	1 2 3 4 5
esc3	Dokolicu često razbijam čitanjem knjiga	1 2 3 4 5
ut6	Čitanjem knjiga unapređujem svoj stil pisanja	1 2 3 4 5
enj2	Čitanje knjiga uzbudljiva je zabava	1 2 3 4 5
dev5	Čitanjem knjiga unapređujemo svoju samospoznaju	1 2 3 4 5
esc2	Često čitam knjigu kako bih „ubio/la” vrijeme	1 2 3 4 5
ut3	Čitanjem knjiga povećavam svoje sposobnosti	1 2 3 4 5
dev6	Čitanje knjiga jedan je od načina za učenje o drugim ljudima i njihovim običajima	1 2 3 4 5
enj4	Kada čitam, uživam u identificiranju s likovima u knjizi	1 2 3 4 5
ut1	Čitanje je knjiga beskorisno	1 2 3 4 5
enj5	Uživam cijeli dan sanjariti o pročitanim	1 2 3 4 5

Redoslijed kojim su pitanja navođena u upitniku nije slijedio njihovo grupiranje po faktorima. Razlog tomu jest želja za izbjegavanjem očekivanih ili poželjnih odgovora od ispitanika, koji bi se mogli nametnuti kada bi se elementi faktora pojavljivali po svojim latentnim položajima. Navedeno je zaključeno nakon provedenoga predtesta upitnika.

Rezultati istraživanja

Ovo je poglavlje nastojalo istražiti osnovne odrednice stajališta prema čitanju kao aktivnosti slobodnoga vremena. Za statističku analizu prikupljenih podataka uporabljen je informatički alat SPSS. Širina provedenog upitnika rezultirala je bogatom bazom podataka iz koje je za potrebe ovoga rada izdvojen samo dio analiziranih rezultata. U prvome redu komentirat će se samoocjenjivanje ispitanika u smislu njihove zainteresiranosti za izabrane književne vrste.

Ocjena zainteresiranosti ispitanika za izabrane književne vrste

Među brojnim rezultatima istraživanja za ovaj rad izdvojeni su važniji, poput:

- zainteresiranost potencijalnih čitatelja za izdavačku granu „jezici i književnost” s obzirom na osnovne demografske karakteristike ispitanika te centralnu lokaciju prikupljanja podataka

- važnost književnih nagrada za potencijalni porast zainteresiranosti za izdavaštvo s obzirom na osnovne demografske karakteristike ispitanika te centralnu lokaciju prikupljanja podataka te
- zainteresiranost potencijalnih čitatelja za četiri književne vrste (proza, kratka priča, poezija i esej) s obzirom na osnovne demografske karakteristike ispitanika, kao i s obzirom na centralnu lokaciju prikupljanja podataka.

Zainteresiranost potencijalnih čitatelja za izdavačku granu „jezici i književnost” procijenjena je znakovitom, osobito s obzirom na osnovne demografske karakteristike ispitanika te centralnu lokaciju prikupljanja podataka.

Općenito gledano, zaključeno je kako se sklonost ispitanika za izdavačku granu „jezici i književnost” statistički znatno razlikuje po svim analiziranim demografskim varijablama osim po raspoloživu mjesečnom iznosu u kunama. Dakle razlike su statistički važne s obzirom na centralno mjesto prikupljanja podataka (ispitanici s Filozofskoga fakulteta potpuno su ili krajnje izrazito zainteresirani za „jezike i književnost”), s obzirom na spol (žene su zainteresiranije), djelatni status (studenti su zainteresiraniji) te s obzirom na udio slobodnoga vremena koje se utroši na čitanje. S obzirom na posljednje, prijepornom se čini kategorija koja se izjašnjava kako u slobodnome vremenu ne čita, a iznimno je zainteresirana za izdavačku granu „jezici i književnost”; daljnjom je analizom potvrđeno da je riječ o studentima Filozofskoga fakulteta koji su izjavili kako u slobodnome vremenu „ne čitaju”.

Pretpostavlja se da je riječ o kategoriji studenata koja još uvijek ne dijeli „slobodno” od „obveznog” čitanja. Ista kategorija ostavlja prostora budućim istraživačkim pothvatima za istraživanje sklonosti čitanju upravo onih koji će u svojim djelatnim godinama promicati čitateljske sklonosti.

U nastavku istraživanja pokušalo se utvrditi postoji li statistički važna razlika u percepciji značenja književnih nagrada na potencijalnu zainteresiranost za izdavaštvo.

Statistički važna razlika utvrđena je u svega jednoj demografskoj varijabli; točnije, stajališta ispitanika bitno se razlikuju s obzirom na centralnu lokaciju prikupljanja podataka. Književne nagrade kao potencijalne pokretače podizanja zainteresiranosti za izdavaštvo najvišim ocjenama ocjenjuju studenti Filozofskoga fakulteta (suglasni 13,2 %, iznimno suglasni 10,9 %), ali i studenti Ekonomskoga fakulteta (suglasni 20,9 %, iznimno suglasni 4,9 %). Očito je da studenti obaju fakulteta u književnim nagradama prepoznaju izvrsno promocijsko sredstvo te svojim stajalištima upućuju na novu dimenziju strukovnoga nagrađivanja koju ono dobiva u nakladništvu tranzicijskih društava/država.

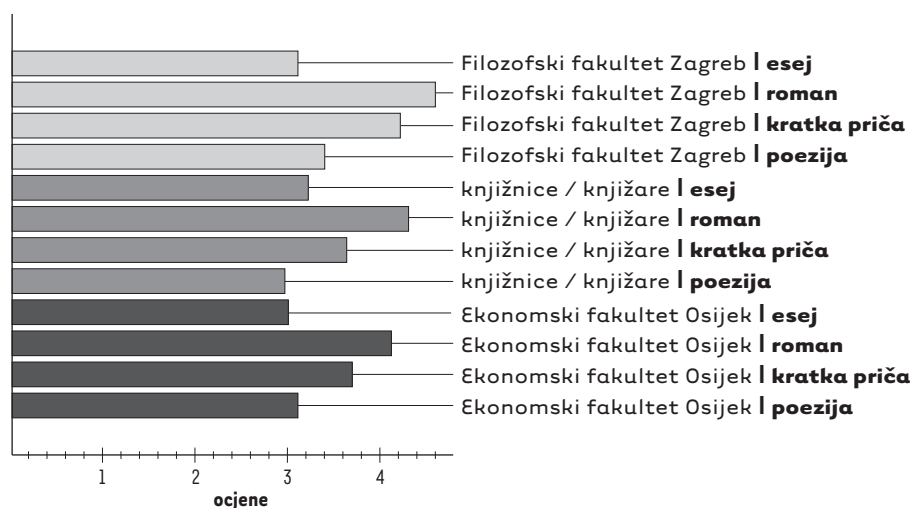
Iako je istraživanjem obuhvaćeno ocjenjivanje najšire zainteresiranosti ispitanika za različite izdavačke grane i književne vrste, u nastavku će se detaljno proučiti zainteresiranost ispitanika za četiri izabrane vrste – prozu, kratku priču, poeziju i esej.

Na temelju statističke analize može se zaključiti kako je utvrđena statistički važna razlika u svim demografskim varijablama osim varijable „% utrošena slobodnoga vremena na čitanje” s obzirom na zainteresiranost potencijalnih čitatelja za književnu vrstu „poezija”. Esej je najvišim prosječnim ocjenama ocijenjen od ispitanika Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, a najnižim od ispitanika s centralnoga mjesta prikupljanja podataka knjižnice i knjižare.

Po dosadašnjim spoznajama, osim za poeziju, niske prosječne ocjene zainteresiranosti očekuju se i za esej kao specifičnu književnu vrstu. Zamijećeno je kako je esej književna vrsta na koju ne utječe pripadnost određenom spolu ili udio slobodnoga vremena koji se provodi čitajući. Najvišim prosječnim ocjenama ocijenili su ga ispitanici s centralnoga mjesta prikupljanja podataka knjižnice i knjižare.

Književna vrsta proza promatrana je kroz dvije potkategorije: a) kratku priču i b) roman. Od utvrđenih statistički važnih razlika vezanih uz odlike čitatelja kratke priče kao analizirane književne vrste izdvojene su svega dvije. Kao prvo, očita je sklonost studenata Filozofskoga fakulteta upravo kratkoj priči kao književnoj vrsti (za nju je iznimno zainteresirano njih 39,3 %). Drugo je uočeno svojstvo da se u kategoriji izrazitih sklonosti za kratku priču odlučuje svega 15,9 % onih ispitanika koji na čitanje izdvajaju manje od polovice slobodnoga vremena.

Zainteresiranost za roman ispitanici su ocijenili najvišim prosječnim ocjenama, a u ocjeni zainteresiranosti ne razlikuju se po godinama, pa gotovo ni po sklonosti čitanju u slobodnome vremenu. Romanu kao književnoj vrsti u prvome su redu naklonjeni ispitanici s Filozofskoga fakulteta, zatim s centralnoga mjesta prikupljanja podataka knjižnice i knjižare te naposljetku s Ekonomskoga fakulteta u Osijeku.

Grafikon 2. Ocjena zainteresiranosti potencijalnih čitatelja za četiri književne vrste (poezija, esej, kratka priča, roman) s obzirom na centralnu lokaciju prikupljanja podataka

Uspoređujući prosječne ocjene zainteresiranosti za izabrane književne vrste, očito je kako je roman najprivlačnija književna vrsta svim analiziranim populacijskim skupinama. Uz roman, po ocjeni zainteresiranosti, izdvaja se i druga prozna vrsta - kratka priča.

Sukladno takvim rezultatima istraživanja, nakladništvo načelno može razvijati dvije strategije:

- a) primarnu orijentiranost na publiciranje prozih uradaka i
- b) pokretanje šire inicijative za sinergijsku promidžbu preostalih književnih vrsta i razvijanje interesa za njih te na taj način stvaranje dugoročno atraktivne poslovne niše.

Analiza zainteresiranosti respondenata za izdavaštvo, žanrove i književne vrste po centralnoj lokaciji prikupljanja podataka

Po centralnoj lokaciji prikupljanja podataka utvrđene su statistički značajne razlike u zainteresiranosti ispitanika za većinu primijenjenih znanosti (u toj se kategoriji nalaze i umjetnost, jezici i književnost), u zainteresiranosti za pojedine književne žanrove (ljubavni, povijesni, humoristični i horor) te za dvije književne vrste (poeziju i prozu - kako kratku priču, tako i roman). U književnu vrstu za koju postoji najniži stupanj zainteresiranosti nedvojbeno se ubraja esej, dok su u književnim žanrovima najnižim prosječnim ocjenama zainteresiranosti ocijenjeni znanstvenofantastični žanr i pikarski žanr. Promišljanje potonjega dovodi do razmišljanja Pierrea Bourdieua, koji je zapisao sljedeće:

Proizvodnje istog jezičnog habitusa variraju ovisno o tržištu, a svako lingvističko empirijsko istraživanje registrira diskurs koji je proizvod odnosa između određene jezične kompetencije i specifičnog tržišta (1992: 58).

Tako je zanimljivo zamijetiti da su ispitanici s centralnoga mjesta lokacije Ekonomski fakultet u Osijeku najvišom prosječnom ocjenom ocijenili svoju zainteresiranost za humoristični i ljubavni književni žanr, a najnižom prosječnom ocjenom zainteresiranost za povijesni književni žanr.

Kako bi se pojasnile pronađene statistički važne razlike, nastavak istraživanja usmjerio se na utvrđivanje zainteresiranosti za izdavaštvo i samoprocjene ispitanika o učestalosti njihova bavljenja knjigom odnosno čitanjem.

Jezici i književnost, tj. proza kao književna vrsta, kategorija je s najvišom ocjenom zainteresiranosti. Paradoksalno, za njih su zainteresiraniji oni koji „ne čitaju” od onih koji na čitanje utroše do polovice slobodnoga vremena. Navedeno budi nadu. Pretpostavka je da bi se među onima koji ne čitaju, a imaju dojam da su zainteresirani

za književnost, posebice za roman kao književnu vrstu, ciljanim marketinškim kampanjama u perspektivi mogla „odgojiti” populacija - ako ne čitatelja, onda kupaca knjige.

Ono što je svakako vrijedno izdvojiti kao kategoriju o kojoj bi nakladnička industrija morala povesti računa jesu iznimno niske ocjene vezane uz izjavu „kada mi knjige ne bi dosadile već nakon prvog sata čitanja”, „kada bih imao/la više povjerenja u preporuke književnih kritičara” te „kada bi nagrade za književna djela izražavale kvalitetu nagrađenih književnih djela”. Čini se da je nastupilo vrijeme u kojemu će nakladnicima postati iznimno bitno sinkroniziranje propagandnih aktivnosti s realnom vrijednošću knjige odnosno kada „negativni marketing” za knjižnu industriju prestaje biti „dobar marketing”.

Jedna od zamijećenih poraznih ocjena jest ocjena „pravih čitatelja” (onih koji čitaju gotovo cijelo slobodno vrijeme, odnosno od 51 % - 100 % slobodnoga vremena). Oni su najnižom prosječnom ocjenom (1,89) ocijenili upravo kategoriju po kojoj bi čitali i više „kada im knjige ne bi dosadile već nakon prvoga sata čitanja”. Također ista skupina relativno niskom ocjenom ocjenjuje „povjerenje u preporuke književnih kritičara” (2,64).

Izvjesno je da nakladnička struka u gotovo jednakoj mjeri ovisi o književnoj kritici koliko i o čitateljima. Odnosno čitatelji se bolje ili lošije uspijevaju orijentirati u množini knjižne ponude upravo po preporukama književnih kritičara koji kako direktno, tako i indirektno mogu pripomoći nakladničkoj struci. Vjerojatno predstoji razdoblje u kojemu će se morati postaviti novi kriteriji vrsnoće u preporuci objavljenih knjiga, a time i stanovita rekategorizacija priznatosti (povjerenja) u književnu kritiku.

Istraživanje je nadalje pokazalo kako se čitanjem knjiga u slobodno vrijeme najmanje bave studenti Ekonomskog fakulteta u Osijeku (prosjek 2,96; st. dev. 0,741), ali i studenti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu (prosjek 3,60; st. dev. 0,932). Slobodnu aktivnost „čitanja” najvišom su prosječnom ocjenom ocijenili ispitanici obuhvaćeni ispitivanjem na centralnim mjestima knjižare i knjižnice (prosjek 3,77, st. dev. 1,062). S druge strane, oni ispitanici koji su se izjasnili kako 51 do 100 % slobodnoga vremena posvećuju čitanju knjiga, istu su aktivnost označili prosječnom ocjenom 4,03 (i st. devijacijom 0,990), što je statistički važna razlika u odnosu na druge dvije skupine „slabijih” čitatelja ili onih koji uopće ne čitaju.

Zaključak

U ovom se radu stajalište prema čitanju nastojalo teorijski definirati, a zatim i konceptualizirati u oblik mjernog instrumenta kojim su se provjeravale teorijske postavke. Stajalište prema čitanju konceptualizirano je sukladno multiatributivnom modelu koji su razvili Fishbein i Ajzen (1975), te njegovoj kritici (Stokmans, 1999). Općenito govoreći, stajalište prema čitanju tretiralo se kroz dvije odrednice: kognitivnu

i afektivnu komponentu stajališta prema čitanju. Obje komponente operacionalizirane su kao vjerovanja o percipiranoj instrumentalizaciji čitanja beletristike zbog dostizanja određenih ciljeva. Operacionalizacija je podrazumijevala da je stajalište prema čitanju podsjetnik na iskustvo koje se odnosi na očekivane posljedice čitanja beletristike kao aktivnosti tijekom slobodnoga vremena. Drugim riječima, stajalište prema čitanju promatralo se kao specifičan dio naučenih dispozicija koje, u skladu s Bourdieuom, utječu na ponašanje u kulturi.

Izdvoji li se čitanje beletristike kao zasebna i osebujna čitateljska aktivnost, tada se, kao i u drugim kulturnim aktivnostima, mogu očekivati dvije osnovne posljedice te aktivnosti: a) utilitarne i b) hedonističke. Utilitarne posljedice reflektiraju kognitivnu komponentu konstrukcije stajališta i referiraju se na posljedice povezane s rezultatima kulturnoga ponašanja kao što je učenje. Hedonističke posljedice reflektiraju afektivnu komponentu konstrukcije stajališta i referiraju se na osjećaje stvorene/doživljene tijekom kulturne aktivnosti. Kognitivna i afektivna komponenta stajališta prema čitanju u ovome su istraživanju operacionalizirane pitanjima u upitniku kojima su se mjerila uvjerenja ispitanika o četirima funkcijama čitanja.

Funkcije korisnosti i razvoja bile su postavljene kao indiciji za kognitivnu komponentu stajališta o čitanju, dok su funkcije užitka i bijega tretirane kao indiciji afektivne komponente stajališta o čitanju.

Rezultati istraživanja potvrđuju da nakladništvo mora moći prepoznati razlike u potrebama čitatelja te im ponuditi onu vrijednost koju oni očekuju da će im knjiga pružiti. Time će nakladnik čuvati razliku između knjige kao kulturnoga kapitala u doslovnome smislu riječi i knjige kao kulturnoga kapitala (kulturnoga dobra) u simboličnome smislu. Od prvoga značenja knjige kao „doslovnoga kapitala” nakladnik živi, a od knjige kao simboličnoga kapitala živi kultura kao prepoznatljiv identifikacijski sustav. Poznavati i njegovati tu razliku osobito je važno u maloj kulturi kakva je hrvatska.

Literatura

Ajzen, I. - Fishbein, M. 1977. „Attitude-Behaviour intentions model“, *Psychological Review*, 81: 59 - 74.

Allport, G. 1935. „Attitudes” in *a handbook of social psychology*. Worcester, Ma: Clark University Press.

Boëthius, U. 1995. „Youth, the Media and Moral Panics”, u J. Fornäs and G. Bolin (ur.), *Youth Culture in Late Modernity*. London: Sage, 39 - 57.

Bourdieu, P. 1984. *Distinction*. Cambridge: Harvard University Press.

- Fishbein, M. - Ajzen, I. 1975. *Belief, attitude, intention and behavior: an introduction to theory and research*. Reading, M.A: Adison-Wesley.
- Fulgosi, A. 1988. *Faktorska analiza*. Zagreb: Školska knjiga.
- Guttman, J. M. 1982. *A comprehensive introduction for social scientists*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Greaney, V. - Neuman, S. B. 1990. The functions of reading: a cross cultural perspective, *Reading Research Quarterly* 25: 172 - 195.
- Halmi, A. 2003. *Multivarijatna analiza u društvenim znanostima*. Zagreb: Alineja.
- Holbrook, M. B. -Hirschman, E. C. 1982. The experiential aspects of consumption: Consumer fantasies, feelings, and fun. *Journal of Consumer Research* 9: 132 - 140.
- Horvat, J. 1995. *Statistika pomoću SPSS/PC+*. Osijek: Ekonomski fakultet u Osijeku.
- Ivery, G. 1998. „Discovering Readers in the Middle Level School: A Few Helpful Clues“. *NASSP Bulletin*, October, 48 - 55.
- Klinger, E. 1971. *Structure and functions of fantasy*. New York: Wiley-Interscience.
- Kraaykamp, G. 1993. *Over lezen gesproken. Een studie naar sociale differentiatie in leesgedrag*. Amsterdam: Thesis Publishers.
- Lewis, R. - Teale, H. W. 1980. Primary school student's attitudes towards reading, *Journal of Research in Reading*, 5: 113 - 122.
- Liska, A. 1985. *Social threat and social control*. New York: Sunny Press.
- MacInnis, D. J. -Jaworski, B. J. 1989. Information processing from advertisements: Toward an integrative framework. *Journal of Marketing* 53: 1 - 23.
- Mano, H. - Oliver, R. L. 1993. Assessing the dimensionality and structure of the consumption experience: Evaluation, feeling, and satisfaction. *Journal of Consumer Research* 20: 451 - 466.
- Mc Gvire, W. J. 1989. *Constructing social psychology*. New York: Cambridge University Press.
- Oliver, R. L. 1992. An investigation of the attribute basis of emotion and related affects in consumption: Suggestions for a stage-specific satisfaction framework. U: J. F. Sherry, Jr. - B. Stemhal (ur.), *Advances of consumer research*. Association for Consumer Research 19, 237 - 244.
- PISA, Programme for International Student Assessment*, <http://www.pisa.oecd.org> (posjećeno 20. listopada 2008.).

Raeymaeckers, K. 2002. Research Note: Young People and Patterns of Time Consumption in Relation to Print Media, *European Journal of Communication*, 27(3): 369 - 382.

SPSS, Data Mining, Statistical Analysis Software, Predictive Analysis, Predictive Analytics, Decision Support Systems, <http://www.spss.com> (posjećeno 20. listopada 2008.).

Stokmans, M. J. W. 1998. The relation between postpurchase evaluation and consumption experiences of hedonic products: A case of reading fiction. U: B. G. Englis - A. Olofsson (ur.), *European advances in consumer research*. Association for Consumer Research 3, 139 - 145.

Stokmans, M. J. W. 1999. Reading attitude and its effect on leisure time reading, *Poetics*, 26: 245 - 261.

Westbrook, R. A., 1987. Product/consumption-based affective responses and postpurchase processes. *Journal of Marketing Research* 24: 258 - 270.

Zillmann, D. - Bryant, J. 1996. Entertainment as media effects. U: J. Bryant - D. Zillmann (ur.), *Media effects: Advances in theory and research*,. Hillsdale, NJ, Erlbaum: 437 - 462.

Summary

Investigating attitudes to reading and their influence on publishing (rating the interest in different literary genres)

This research is based on two main claims. First, (Kraaykamp, 1993) the differences in reading habits are a result of differences in cultural behavior, and second, (Bourdieu, 1984) cultural participation is conditioned by social class membership determined by the basic demographic profile of examinees (*education, income, profession*). This influenced our test sample choice - we focused on three main locations to collect our data: bookstores and libraries, Faculty of Philosophy in Zagreb, and Faculty of Economics in Osijek.

The research methodology used in this paper relies on earlier theoretical findings on 'the factors that determine the predilection for reading' (Stockmans, 1999), as well as on the planning, implementation, data collection, and data analysis using the methods of multivariate statistics. In order to achieve statistical quantification, we created a questionnaire for measuring the attitudes of readers (n=400). The data was collected in 2007 using the 'face to face' method in the selected central locations (bookstores and libraries, Faculty of Philosophy in Zagreb, and Faculty of Economics in Osijek).

This paper presents the characteristics of the study and the results of the statistical analysis of data showing examinee's grading of their interest in selected literary genres.

Research results are discussed with the focus on their importance for publishing, which deals with production, promotion and selling of books, and as such directly depends on readers' attitudes.

KEY WORDS: attitudes to reading, potential readers, multidimensional functions of reading, publishing.